
KNJIŽNA POROČILA IN OCENE BOOK REVIEWS

248

ANDREJ STUDEN, *PEDENARCA, KSEL, KELNERCA, ŽNIDAR*. Socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869 - 1910. Gradivo in razprave 13, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana 1993, 228 str.

Sredi decembra 1993 sta bili v Kulturnoinformacijskem centru Križanke predstavljeni dve novi publikaciji Zgodovinskega arhiva Ljubljana: Judite Šega »Zdravstvene in higienske razmere v Ljubljani (1895 - 1910)« in razprava izpod peresa Andreja Studna »Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar«. Že sama predstavitev razprav je bila presenečenje. Množica ljudi, ki je na predstavitev prišla, je potrdila, da je zanimanje za Ljubljano polpretekle dobe še kako živo.

Andrej Studen sodi v vrste tistih mlajših zgodovinarjev, ki jih bolj kot tradicionalna zgodovina velikih dogodkov in velikih osebnosti zanima zgodovina vsakdanjega življenja, vsakdanjik malega človeka, anonimni posameznik oziroma t.i. zgodovina od spodaj. S svojim raziskovanjem se je tako zelo približal področju, ki smo ga do nedavna raziskovali le etnologi, danes pa si ga za predmet svojega raziskovanja lastijo še nekatere druge humanistične discipline, kar pa vedenje o raziskovanem predmetu le bogati, saj je vsakdanje življenje potrebno raziskav tudi v starejših časovnih obdobjih.

Kompleksnosti pojma in vseh fenomenov, ki pogojujejo človekovo vsakdanje življenje, se je avtor jasno zavedal, zato se je odločil za raziskovanje stanovanjske kulture, kot ene izmed temeljnih sestavin človekovega vsakdanjika. Raziskovanju bivalne (bivanjske) kulture se avtor v sklopu širšega raziskovalnega projekta z okvirnim naslovom »Stanovanjska kultura in stanovalci izbranih ljubljanskih ulic v letih 1869 - 1910« posveča že nekaj let.

Delo je dopolnjena magistrska naloga, ki jo je avtor leta 1991 uspešno zagovarjal na Oddelku za zgodovino ljubljanske Filozofske fakultete. Svoj raziskovalni interes pa je posvetil dvema vidikoma stanovanjske kulture - lokalnemu izvoru in profesionalni strukturi stanovalcev, ki ju, po avtorjevih besedah, lahko raziščemo s pomočjo ohranjenega arhivskega gradiva.

Glavni vir analize so mu bili statistični popisi prebivalstva v letih 1869, 1880, 1890, 1900 in 1910, ki so za Ljubljano ohranjeni v originalih in pomenijo edinstven tovrstni vir v srednjeevropskem prostoru, saj so za številna mesta ohranjeni le uradni statistični podatki, objavljeni v uradnih publikacijah avstrijske in pruske statistike. Ohranjene naznanilnice in ovojne pole predstavljajo bogato podatkovno bazo ne le za raziskovanje

stanovanjske kulture, saj so pri stanovalcih popisovali priimek in ime, sorodstveno ali drugačno razmerje z imetnikom stanovanja, spol, datum in kraj rojstva, domovinstvo in državljanstvo, veroizpoved, rodbinski stan, občevalni jezik (od leta 1880), pismenost, telesne hibe in glavni poklic. Podatke lahko, kljub nekaterim spremembam, spremljamo skozi vse zgoraj omenjene popise.

Metodološko gre za vzorčno raziskavo (case study) petih ljubljanskih ulic, ki so primerne za medsebojno primerjavo, ilustrirajo pa nekaj tipov po kakovosti različnih stanovanjskih ambientov in hkrati po socialni sestavi predstavljajo raznolike mestne četrti. Avtor je tako izbral Stari trg - kot najstarejši mestni predel z izrazitim trgovsko - obrtnim značajem, z majhnimi trgovinami in obrtnimi delavnicami, Gosposko ulico kot primer mestnega predela z mestnimi hišami raznih plemiških družin, Franca Jožefa cesto, ki je v izbranem času predstavljala novi del takratne Ljubljane z velikimi dvo in tronadstropnimi hišami, z razkošnimi stanovanji premožnejših slojev takratnega ljubljanskega prebivalstva in Svetega Petra cesto ter Spodnjo Poljansko cesto kot dela dveh ljubljanskih predmestij z majhnimi skromnimi hišami.

Stanovalce je, glede na sestavo gospodinjstev oz. pogojenost z bivanjskim razmerjem, razdelil na tri kategorije: na imetnike stanovanja, podnajemnike in hišne posle. Takšna delitev je pomembna tako za analizo izvora kot same poklicne strukture stanovalcev, ki jih hkrati razdeli tudi po spolu.

V prvem delu nas seznanjajo z rezultati analize lokalnega izvora prebivalcev izbranih ljubljanskih ulic. Le to je opravil s pomočjo podatkov o rojstnih krajih. S poznavanjem lokalnega izvora stanovalcev si pomagamo pri razkrivanju podobe stanovalcev posameznih miljejev, saj priseljenci spreminjajo prizorišče vsakdanjega dogajanja, s sabo pa prinašajo nove navade in nov način življenja. In kakšni so rezultati raziskave?

Večina prebivalcev v izbranih ljubljanskih ulicah je bila »Kranjcev«, omembe vredno območje, od koder so se priseljevali, pa so bile tudi druge dežele in države, dotok iz Slovenske Štajerske, Primorske in še posebej Slovenske Koroške pa je bil skromen. Najbolj intenziven je bil dotok v ljubljanska predmestja. Zanimive primerjave nam ponujajo tudi grafični prikazi rezultatov analize o izvoru stanovalcev po posameznih kategorijah, posameznih »izvornih območjih« in ulicah.

V drugem delu raziskave nam avtor predstavi poklicno strukturo v izbranih predelih. Kajti, če poznamo poklic, do določene mere poznamo tudi način in količino zaslužka, to pa nam je »pomoč pri razkrivanju stanovanjskega standarda različnih slojev prebivalstva«.

Tudi tu prebivalstvo razdeli, tako kot je zahtevala že uradna statistika leta 1910, v poklicno shemo s štirimi glavnimi razredi: A - kmetijstvo, gozdarstvo in lov; B - obrt in industrija; C - trgovina in promet; D - vojska, javne službe, svobodni poklici, rentniki, zavodniki in drugi. Glede na navedbo glavnega poklica pa na zaposleno, pridobitno prebivalstvo in vzdrževano prebivalstvo. V številnih tabelah in grafičnih prikazih nato spremljamo tendence deleža zaposlenih prebivalcev v posameznih razredih poklicne sheme. Tako izvemo, da je bilo med zaposlenimi pridobitnimi prebivalci število moških večje od števila zaposlenih žensk, največ podnajemnikov je bilo zaposlenih v obrti in industriji, največ vzdrževanih prebivalcev pa je živelo na cesti Franca Jožefa. Tudi med to skupino so številčno prevladovale ženske. Pri pregledovanju prilog dobimo natančen pregled vseh poklicev, ki so se pojavljali v popisovalnih letih v posameznih ulicah. Med njimi najdemo mnogo takih, ki jih danes sploh ne poznamo več. Kakšno delo je opravljal

urejevalec trupel, si lahko predstavljamo; kaj pa je čuval užitninski paznik?

Spremljanje poklicne sestave prebivalcev izbranih ljubljanskih ulic nam nazorno prikaže najpomembnejše razvojne trende spreminjanja gospodarske in poklicne strukture prebivalstva.

V obeh nakazanih sklopih nas avtor seznanja z metodologijo dela in problemi, na katere naletimo pri tovrstnem delu. Detajlno kvantitativno analizo je grafično podprl. Ni pa ostal le pri navidez suhoparnem navajanju števil, povsod nas opozarja na številne drobne zanimivosti in značilnosti izbranih bivanjskih okolij. Že avtor sam ugotavlja, da raziskava ni prinesla presenetljivo novih rezultatov, vrednost opravljenega dela pa je ravno v tem, da je tako podrobno opravljena analiza potrdila dosedanje domneve. In za delo, ki ga je opravil, smo mu lahko samo hvaležni, pokazal nam je tudi, kako temeljito se da izrabi le en sam vir. Zato je lahko knjiga hkrati tudi priročnik za vsakega, ki bo uporabljal podatke iz popisov, z vsemi nakazanimi problemi in rešitvami.

Mojca Ferle

BARBARA ČERNIČ - MALI, *IDENTIFIKACIJA POTENCIALOV ZA PROGRAM RAZVOJA KRAKOVskega PREDMESTJA*, Urbanistični inštitut Republike Slovenije (interna oznaka UI 1588), Ljubljana 1992, 95 strani

V letošnji številki *Etnologa*, ki je posvečena jubileju ob 850.letnici Ljubljane, so še posebno aktualne in zanimive tiste raziskave, ki govorijo o kulturi in načinu življenja v mestu v preteklosti ali danes. Krakovo je tisto ljubljansko območje, ki je etnologom blizu po »občutju« in interesu tudi zaradi tega, ker je še danes, kljub bližini mestnega središča, še vedno pogosto označeno kot »vas v mestu«. Vendar globalne etnološke raziskave Krakova (še) nimamo.

Povsem po naključju pa sem zasledila raziskovalno nalogo o Krakovskem predmestju avtorice mag. Barbare Černič -Mali (dipl. oec.), ki je spodbudila moj »etnološki interes«, čeprav ni etnološka. Vendar menim, da pomeni raziskava, ki prinaša ob obsežni vsebini tudi veliko fotografij, pregled arhivskega gradiva, literature in statističnih podatkov, njen osnovni del pa je narejen na podlagi razgovorov z lokalnim prebivalstvom, pomebno raziskovalno osnovo za vsakega etnologa, ki bi si želel lotiti nadaljnjih raziskav načina življenja in kulture v Krakovskem predmestju.

Potrebno je poudariti, da je bilo Krakovsko predmestje leta 1986 razglašeno za kulturni in zgodovinski spomenik z lastnostmi urbanističnega spomenika, saj gre v njem za sintezo srednjeveškega urbanizma z arhitekturo 18. in 19. stoletja, dopolnjeno s Plečnikovimi ureditvami (v poglavju »Kulturni in zgodovinski spomeniki v območju in režimi varovanja« avtorica navaja vse arhitekturne, kulturne in tehnične spomenike ter spomenike oblikovane narave v območju). Naročnik raziskovalne naloge pred leti je bilo Mesto Ljubljana, naročilo za raziskavo pa je izhajalo iz zavedanja, da bo v času sproščanja podjetništva in ob uvajanju tržnih zakonitosti tudi Krakovo vedno bolj izpostavljeno korenitim spremembam. Namen raziskovanja Krakovega z ekonomskega in urbanističnega vidika je bilo zato poiskati odgovore na vprašanja, kaj lahko strokovnjaki in lokalno prebivalstvo naredijo, da bi preprečili ekonomsko in urbanistično stihijo ter degradacijo